

PRI PRÍLEŽITOSTI ŽIVOTNÉHO JUBILEA PROF. ŠUŠOL BILANCUJE SVOJU VIAC AKO TRIDSAŤROČNÚ ODBORNÚ PRAX

Ešte ako študent Katedry knižničnej a informačnej vedy som sa často zamýšľal nad tým, akí sú moji pedagógovia a čo ich motivovalo študovať a venovať sa nášmu odboru. Zaujímalo ma, kto a akým spôsobom ich ovplyvnil pri výbere témy ich diplomovej práce natoľko, že sa rozhodli svoj osud na desaťročia spečatiť s našim odborom. Našich pedagógov poznáme hlavne ako odborníkov a vedcov, no menej vieme o ich profesijných životných príbehoch, v ktorých sme sa, ako ich absolventi, na istý čas s vďakou ocitli aj my. Dnes, po dvoch dekádach, som ako zodpovedný redaktor časopisu ITlib dostal príležitosť vrátiť sa k týmto nezodpovedaným otázkam a uzavrieť kruh, čím som, verím, uspokojil nielen svoju zvedavosť. Významnosť našich pedagógov spočíva nielen v ich odbornosti, ale aj v schopnosti prenášať svoje nadšenie pre knižnično-informačnú vedu na ďalšie generácie, s ktorými sa potom stretávame v praxi.

Pri príležitosti jeho životného jubilea a viac ako tridsaťročného pôsobenia ako pedagóga, manažéra a vedca Vám prinášame rozhovor s prof. PhDr. Jaroslavom Šušolom, PhD., jedným z najvýznamnejších odborníkov v oblasti knižničnej a informačnej vedy na Slovensku.

<http://doi.org/10.52036/1335793X.2023.3-4.5-9>

Aká bola Vaša motivácia pre prihlásenie sa na štúdium vedeckých informácií a knihovníctva? Môžete sa podeliť o svoje spomienky na diplomovú prácu? Mohli by ste nám priblížiť jej tému a pod koho vedením ste ju vypracovali? Malo jej zameranie vplyv na vašu ďalšiu profesionálnu kariéru? Ktorý pedagóg bol pre Vás počas štúdia inšpiráciou a z akého dôvodu?

Ak dovolíte, začnem trochu zoširoka. Od mladosti som akosi prirodzene inklinoval k cudzím jazykom. Na základnej škole bola okrem ruštiny jedinou možnosťou jazykového vzdelávania nemčina. Keď som sa na strednej škole konečne dostal k tomu, že som sa mohol učiť angličtinu, venoval som sa jej naplno. Prišiel maturitný ročník na prievadzskom gymnáziu a pri mojich úvahách o budúcom povolaní som sa vo vzťahu k angličtine nevidel ani v pozícii učiteľa, ani prekladateľa. V zozname ponúkaných odborov tak zostala jediná alternatíva, neučiteľské štúdium odboru vedecké informácie a knihovníctvo v kombinácii s angličtinou. Nevedel som, do čoho idem, ale rozhodne svoj výber s odstupom času neľutujem. V dobe môjho štúdia v prvej polovici 80. rokov 20. storočia ma oslovili najmä systémovo-technologické predmety, takže keď bolo potrebné vybrať si v druhom ročníku jedno z dvoch vtedy ponúkaných zameraní štúdia – vedecko-informačné alebo knižnično-informačné – neváhal som ani chvíľu a zvolil som si to prvé. Tu som mal možnosť absolvovať predmety s takými expertmi z nášho odboru, ako boli Kimlička, Makulová, Bako, ale aj Pasiar, Nováková, Žibritová či Čabrunová.

Jedným z vrcholov implementácie technológií do informačných procesov v druhej polovici minulého storočia bola tvorba špecializovaných bibliografických databáz, ich sprístupňovanie v databázových centrách (či už doma alebo v zahraničí) a vyhľadávanie informácií v nich s využitím diaľkového online prístupu. Automatizácii knižnično-informačných procesov a problematike databáz sa vtedy ako mladá asistentka venovala Soňa Makulová a tá ma nadchla pre túto oblasť, takže som si za tému diplomovej práce zvolil analýzu bázy dát automatizovaného informačného systému pre informatiku. Čo, samozrejme, nebola téma jednoznačne technologická – išlo v podstate o analýzu publikačnej produkcie v odbore informačnej vedy v uvedenom období.

Možnosť využiť na tento účel existujúcu elektronickú databázu a počítačové prostriedky však bola vzrušujúca a v roku 1986 vyzerala nesmierne inovatívne.

V pozícii pedagóga na katedre máte skúsenosti presahujúce tridsať rokov. Mohli by ste spomenúť kľúčové míľniky, ktoré významne ovplyvnili štúdium a prácu na katedre počas posledných troch dekád? Ako tieto míľniky prispeli k zásadným transformáciám v oblasti štúdia od vedeckých informácií a knihovníctva až po súčasné informačné štúdiá, ktoré sú teraz súčasťou mediálnych a komunikačných štúdií?

No, o tomto by sa dala napísať celá kniha. V zásade možno povedať, že najvýznamnejším faktorom vývoja odboru v ostatných desaťročiach bol rozvoj informačných a komunikačných technológií, ktoré zmenili spôsob fungovania modernej spoločnosti a zároveň, samozrejme, zmenili aj povahu profesionálne a inštitucionálne zabezpečovaných informačných aktivít. V súvislosti s tým za ostatné desaťročia v doméne informačnej vedy pozorujeme odklon od úzkeho inštitucionálneho, respektíve knižnično-informačného zamerania a presun ku koncepcii disciplíny, ktorá zahŕňa teoretické i pragmatickejšie dimenzie práce s informáciami, s dôrazom na vedeckú a odbornú komunikáciu, komunikačné postupy a praxe, techniky a technológie, ale aj ich sociálne a legislatívne kontexty. Táto koncepcia sa zvykne označovať tiež termínom i-school, informačná škola. Za ostatných 30 rokov došlo k revolučnej zmene v modeloch sociálnej komunikácie – digitálne technológie, internet, web a sociálne siete zdemokratizovali prístup jednotlivcov k nástrojom vyhľadávania informácií i „publikovania“, umožňujú vytváranie geograficky rozptýlených záujmových mikro- či makrokomunit a zároveň dramaticky limitujú možnosti udržiavania sociálnych väzieb s pomocou systematického pôsobenia štátnej či inej propagandy. Aj v dôsledku týchto zmien vidíme postupné búranie bariér (v oblasti výskumu i vzdelávania) medzi takými tradičnými komunikačnými disciplínami, ako sú informačná veda, žurnalistika či mediálna komunikácia.

Počas Vášho pôsobenia ste v období 2003 – 2010 zastávali pozíciu prodekanu pre bakalárske a magisterské štúdium a v rokoch 2011 – 2019 ste ako dekan viedli Filozofickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave. Čo Vás motivovalo kandidovať na tieto významné pozície? Aké ciele ste si stanovili? S akými najnáročnejšími výzvami ste sa stretli počas Vášho dekanátu? Podarilo sa Vám ako dekanovi realizovať niektoré z Vašich osobných vízií a inovácií? Ako hodnotíte svoje pôsobenie s odstupom času?

Moje ambície v oblasti manažovania fakulty boli do značnej miery prepojené s mojimi odbornými aktivitami a snažil som sa presadzovať inovácie existujúcich informačných systémov a v rozumnej miere aplikovať princípy bibliometrie a scientometrie do procesov hodnotenia fakulty i jej jednotlivých pracovísk. V nadväznosti na zmeny vo vzdelanostnom profile absolventov stredných škôl, ktorí prichádzali študovať na filozofickú fakultu, som sa už pred vyše desaťročím pokúšal do povedomia fakulty presadzovať koncepciu integrovaných bakalárskych programov, ktoré by ponúkali absolventom vzdelanie, vedomosti a zručnosti v širšie a všeobecnejšie postavených študijných programoch. Zdá sa, že ekonomická situácia nás postupne do tejto polohy, napriek nevôli akademickej obce i časti verejnosti, dotlačí. Pochopiteľne, radosť môžu manažérovi priniesť aj „prízemnejšie“ výsledky; napríklad to, že sa nám v priebehu minulého desaťročia podarilo s podporou projektov a grantov z ministerstva školstva a ministerstva kultúry zrekonštruovať fasádu fa-

kultnej budovy na Gondovej ulici – hoci ide iba o malú kvapku v mori rekonštrukcií, ktoré by bolo potrebné vykonať na tejto historicky významnej budove.

Zmena financovania vysokých škôl na Slovensku je témou, ktorá neustále rezonuje. Myslíte si, že súčasný model financovania je dlhodobou udržateľný? Domnievate sa, že naše univerzity adekvátne reflektujú na aktuálne demografické zmeny a skutočné potreby pracovného trhu? Aké konkrétne reformy by ste navrhovali v tejto oblasti?

Model financovania vysokých škôl je mnohovýrovňový fenomén, ktorý v sebe skrýva viaceré úskalia. Celosvetovo sa v ostatných desaťročiach presadzuje trend výkonového financovania akademickej sféry – čo samo o sebe nie je zlé. Špeciálne v takej situácii, v akej sa nachádza Slovensko, kde vysokých škôl je pomerne veľa a napriek tomu nám veľká časť talentovaných absolventov stredných škôl uteká do zahraničia – aj keď to je v prevažnej väčšine prípadov odchod „iba“ do Českej republiky. Za nie celkom šťastný považujem taký prístup, keď sa kvantitatívne metódy hodnotenia výkonu presadzujú jednostranne aj v takých situáciách, ako je rozdeľovanie štátneho rozpočtu. Púť sebazáchovy potom vysoké školy i jednotlivých zamestnancov nevyhnutne vedie k praxi „naháňania čiaročiek“, ktorým je publikovanie za každú cenu a prijímanie študentov bez ohľadu na ich študijné výsledky – čo nevyhnutne deformuje celý systém vedeckého publikovania. A o tom by sa tiež dali napísať rozsiahle analýzy. Tento problém si evidentne uvedomujú aj kompetentní pracovníci na príslušnom ministerstve a v ostatných rokoch sa objavilo už niekoľko pokusov o zmiernenie týchto výkonových pretekov v podobe zavádzania princípov selektívnosti a výraznejšieho zohľadňovania kvalitatívnych kritérií. Verím, že v dohľadnej dobe dospejeme k systému, ktorý dokáže lepšie reflektovať kvalitu vo vzdelávaní i výskume.

Od roku 2020 zastávate pozíciu vedúceho Katedry knižničnej a informačnej vedy. Mohli by ste nám povedať, aké priority ste si stanovili pri vedení katedry a ktoré z nich sa Vám už podarilo dosiahnuť? Ako vidíte budúcnosť katedry v kontexte najnovších spoločenských, vzdelávacích a technologických trendov? Máte v pláne reflektovať tieto trendy v rámci študijných programov? Ako sa pozeráte na možnosť zlučovania menších katedier na Filozofickej fakulte?

Už som hovoril o tom, že v súlade s celosvetovým trendom rozvoja vzdelávania v odbore v podobe tzv. i-schools došlo k určitej deinštitucionalizácii, predovšetkým v zmysle odpútania sa týchto škôl od knižničného zázemia. Z mojich diskusií s kolegami z knižničnej praxe za ostatné roky, ale aj z našich vlastných prieskumov vyplýva, že naši absolventi sa zamestnávajú v rozličných typoch inštitúcií, ale len veľmi malá časť z nich sa dostane do knižníc. Pokúsili sme sa systematickejšie vplývať na našich študentov bakalárskeho štúdia tým spôsobom, že sme pri ostatnej akreditácii vytvorili v bakalárskom programe informačné štúdiá 3 zamerania (knižnice a literárna komunikácia, dejiny knižnej kultúry a informačný manažment a dizajn), pričom jedno z nich sa orientuje práve na prípravu absolventov pre knižničnú prax. Žiaľ, drvivá väčšina študentov si vyberá informačný manažment a dizajn a kvôli jednému či dvom záujmom z ročníka sa tie ostatné

zamerania neoplatí otvárať. Predmety z týchto zameraní, pochopiteľne, ponúkame ako výberové predmety. Skúsenosti z regiónov mimo Bratislavu naznačujú, že na strednom či východnom Slovensku nie je problém nájsť záujemcov o prácu v knižniciach – ide o ľudí, ktorí majú vysokoškolské vzdelanie, ale nie v odbore. V súčasnosti preto zvažujeme, že by sme popri SNK a CVTI SR pripravili špecializovaný program ďalšieho vzdelávania, kde by si takíto záujemcovia mohli rozšíriť svoje poznatky z oblasti informačnej vedy a praxe. Treba pri tom, samozrejme, brať do úvahy, že knižničný sektor je sám o sebe značne diverzifikovaný – znalosti a zručnosti, ktoré potrebuje pri svojej práci zamestnanec verejnej knižnice v menšom meste, sú odlišné od toho, čo pri svojej práci využije pracovník akademickej či vedeckej knižnice.

Áké zmeny predpokladáte v oblasti vysokoškolského vzdelávania vzhľadom na rýchle rozširovanie komerčných služieb založených na umelej inteligencii? Prestanú sa zadávať písomné seminárne práce a upustí sa od zadávania bakalárskych a diplomových prác? Môžeme očakávať posun smerom k väčšiemu dôrazu na projekty, ktoré sa zameriavajú na praktickú aplikáciu získaných vedomostí a schopností?

Áno, toto je zrejme ten najpravdepodobnejší scenár vývoja – nové systémy, ktoré dokážu analyzovať na internete dostupné digitálne zdroje k určitej téme a pripraviť sumarizácie aktuálneho stavu poznania, nás posunuli do štádia, keď vyžadovanie takýchto analýz od študentov je kontraproduktívne. Samozrejme, študentom treba neustále pripomínať, že texty, ktoré vygeneruje umelá inteligencia, nie sú stopercentne spoľahlivé ani z hľadiska slovenskej gramatiky, nieto ešte z hľadiska obsahového. Na druhej strane, takáto analýza aktuálneho stavu poznania v danej problematike môže byť pre študenta jedným z východísk pre pochopenie kontextu témy, od ktorého sa môže odraziť pri tvorbe koncepcie vlastného projektu alebo empirického výskumu.

V roku 2018 bol v časopise *ITlib* zverejnený výskum pedagógov z Katedry knižničnej a informačnej vedy, ktorý sa zaoberal hodnotením štúdia absolventmi. V záveroch tohto prieskumu boli identifikované dve hlavné výzvy pre zlepšenie študijného programu: zintenzívnenie prepojenia teórie s praxou a posilnenie výučby cudzích jazykov. Boli niektoré z týchto odporúčaní implementované do aktuálneho študijného programu? Kedy plánuje katedra uskutočniť ďalší prieskum medzi absolventmi?

Spätnú väzbu od študentov katedry sa snažíme získavať priebežne, každý semester prostredníctvom pravidelných anonymných ankiet. Spätná väzba od absolventov je vždy ešte o niečo cennejšia, keďže nám poskytuje pohľad na študijný program a jeho realizáciu od ľudí, ktorí sa umiestnili na trhu práce a vidia naše úsilie optikou využitia nadobudnutých poznatkov v praxi. Čo sa týka spomínaných výziev, štúdiom jazykov, konkrétne angličtiny a nemčiny, je v aktuálnom programe na fakultnom maxime – to znamená, že naši študenti na bakalárskom stupni majú predpísané 4 semestre jedného z týchto dvoch jazykov. Okrem toho tí, čo by si vybrali zameranie štúdia na dejiny knižnej kultúry, musia zvládnuť aj základy latinčiny. Väzbu na prax sa snažíme neustále prehlbovať, jednak cez odborné praxe/stáže, a jednak prostredníctvom pozývania odborníkov z praxe na vybrané prednášky a semináre. Po všetkom tom, čo som už povedal v súvislosti s preferenciami našich študentov, možno paradoxne vyznie konštatovanie, že najčastejšími partnermi v tejto oblasti sú pre nás stále knižnice a odborné informačné pracoviská. O opakovaní prieskumu medzi absolventmi sme sa zatiaľ na katedre nerozprávali, ale určite je to otázka najbližších rokov.

Presne pred dvadsiatimi rokmi ste v našom časopise *ITlib* publikovali prieskum využívania elektronických informačných zdrojov používateľmi v slovenských knižniciach. Tento prieskum, vzhľadom na jeho rozsah a počet respondentov, predstavoval dôležitý pohľad na správanie používateľov knižníc. Ako si na tento prieskum spomínate? Plánujete podobný výskum zopakovať?

Spomínaný prieskum využívania elektronických informačných zdrojov bol prvým veľkým empirickým prieskumom, na ktorom som sa podieľal a ktorého realizáciu i vyhodnocovanie som do značnej miery aj zabezpečoval. Napriek tomu, že sme sa do kódovania dotazníkových dát, ktoré sa vtedy ešte zbierali papierovo, snažili zapojiť aj našich študentov, kontrola správnosti zostala na mne, takže som prešiel všetky dáta, položku po položke. Výsledky prieskumu nám ukázali, že situácia ohľadom používateľského správania, postojov i reálneho využívania digitálnych zdrojov tak na recepciu, ako aj na publikovanie výsledkov prípadného výskumu, bola na Slovensku porovnateľná so stavom vo svete. Aktuálne sa vo svojej tradičnej doméne informačných systémov podrobnejšie venujem problematike informačnej bezpečnosti a rád by som, možno ako jednu z posledných výskumných aktivít, urobil prieskum toho, do akej miery sú v slovenskom prostredí vedomosti a zručnosti spojené s informačnou bezpečnosťou súčasťou toho, čo zvykneme označovať termínom informačná, digitálna, resp. mediálna gramotnosť.

Mohli by ste nám povedať viac o Vašich záujmoch a aktivitách, ktorým sa venujete vo Vašom voľnom čase?

S radosťou si prečítam zaujímavú knihu, pozriem film – niekedy taký, nad ktorým sa treba zamyslieť, inokedy taký, po ktorom zostane len príjemný pocit. Veľmi rád počúvam hudbu, klasickú, ale najmä súčasnú. A rád sa hýbem – hoci som nikdy neholdoval kolektívnym športom, v rámci ktorých bolo treba preukázať nejakú (akúkoľvek) mieru šikovnosti či koordinácie. Už niekoľko desaťročí je pre mňa symbolom dobrého relaxu spojenie bicykla a slúchadiel v ušiach. Neviem si predstaviť krajší jarný, letný či jesenný deň, ako vybrať sa v príjemnom počasí na celodenný cyklovýlet, vyčistiť si hlavu a užiť si pocit slobody, únavy a radosti z pohybu v jednom... :)

Zhovárал sa Mgr. Tomáš Fiala.